

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม¹

ชลธิศ ศรีโกศล²

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ ตลอดจนศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การค้ามนุษย์ในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นหนึ่งในความท้าทายด้านสิทธิมนุษยชนและความมั่นคงที่รุนแรงที่สุดเนื่องจากเป็นอาชญากรรมข้ามชาติที่แฝงตัวอยู่ในโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และแรงงานของประเทศมาอย่างยาวนาน การค้ามนุษย์ในไทยมีพัฒนาการที่ซับซ้อนขึ้นตามกระแสเศรษฐกิจโลก ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการไหลเคลื่อนย้ายแรงงานภายในภูมิภาค³ โดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมักเผชิญกับความเปราะบางทางกฎหมายและการคุ้มครอง การค้ามนุษย์ในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบังคับใช้แรงงานหรือการค้าประเวณีเช่นในอดีต⁴ หากแต่ขยายไปสู่รูปแบบใหม่ เช่น การค้ามนุษย์เพื่อข่มขู่ การแสวงประโยชน์ในอุตสาหกรรมประมง การหลอกลวงไปทำงานก่อสร้างหรือเกษตรกรรม การลักลอบนำแรงงานเข้าเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการใช้แรงงานในธุรกิจผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอาชญากรรมไซเบอร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการค้ามนุษย์แปรเปลี่ยนตามโครงสร้างอาชญากรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁵ จากสถิติการค้ามนุษย์ในไทยจากสำนักงานคดีค้ามนุษย์รายงานว่า

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนิยผล และรองศาสตราจารย์ประโมทย์ จารุณิล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³โกวิท ชีวะพานิชย์. “ปัญหาการค้ามนุษย์ การแสวงหาประโยชน์ ในความผิดฐานค้ามนุษย์กรณีกลุ่มผู้อพยพชาวโรฮิงญาในประเทศไทย.” วารสารนิติสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 9, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559): 87-88.

⁴สิทธิพงษ์ ตัญญาพงษ์ปรัชญ์. “ความผิดฐานค้ามนุษย์: ลักษณะความผิดและปัญหาความสอดคล้องกับพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้ง ในลักษณะองค์กร.” วารสารคูลพาห 65, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2561): 170.

⁵จิรวรรณ วรรณโณ. “สิทธิผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ภายใต้กฎหมายไทย.” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 47, 2 (มิถุนายน 2561): 225.

ในช่วงปี พ.ศ. 2566 - 2567 สถานการณ์คดีค้ามนุษย์ในประเทศไทยยังคงมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2566 มีคดีค้ามนุษย์จำนวนทั้งสิ้น 315 คดี และเพิ่มขึ้นเป็น 379 คดีในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายด้านการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการป้องกันที่ยังคงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในด้านจำนวนผู้เสียหาย พบว่าในปี พ.ศ. 2566 มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์รวมทั้งสิ้น 466 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 598 คน ในปี พ.ศ. 2567 ตัวเลขดังกล่าวไม่เพียงแสดงถึงการขยายตัวของปัญหา แต่ยังสะท้อนถึงความรุนแรงของผลกระทบที่มีต่อชีวิตและสิทธิมนุษยชนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ซึ่งประเภทความผิดที่ตรวจพบในการดำเนินคดีค้ามนุษย์ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาผลประโยชน์จากการค้าประเวณี การผลิตหรือเผยแพร่วัตถุลามก และการแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ⁶ นอกจากนี้ยังมีกรณีการเอาคนลงเป็นทาส ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง ภาพรวมของข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการค้ามนุษย์ที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย และชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการบูรณาการความร่วมมือทั้งในระดับชาติและนานาชาติเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังและยั่งยืน⁷ นอกจากนี้ ยังพบว่าการค้ามนุษย์ในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการกระทำของขบวนการอาชญากรรมข้ามชาติหรือเครือข่ายการค้ามนุษย์ที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบเท่านั้น แต่ยังพบว่ามีกรณีการกระทำที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว โดยเฉพาะจากผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กซึ่งควรจะเป็นบุคคลที่คุ้มครองและดูแล แต่กลับกลายเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์จากความไร้เดียงสาและความเปราะบางของเด็ก เช่น ในกรณีที่ป้าขี้เมา 12 ปี ไร่ขายบริการให้ชายในหมู่บ้าน⁸ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยเป็นทั้งประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทางของการค้ามนุษย์ ทำให้การแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน การที่แรงงานต่างด้าวจำนวนมากเข้ามาโดยผิดกฎหมาย กลายเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบได้ง่าย อีกทั้งผู้เสียหายจำนวนมากมักไม่กล้าเปิดเผย⁹ เนื่องจากกลัวถูกดำเนินคดีในฐานะคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย หรือกลัวถูกข่มขู่ตอบโต้ นอกจากนี้ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายยังมีข้อจำกัด เช่น ความล่าช้าในการสืบสวน การทุจริตของเจ้าหน้าที่บางส่วน และการที่เครือข่ายค้ามนุษย์มีความเชื่อมโยงกับอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมือง ปัญหาจึงซับซ้อนขึ้นเมื่อเหยื่อจำนวนมากไม่กล้าเปิดเผยตนเอง เนื่องจากกลัวว่าจะถูกดำเนินคดีในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมือง หรือเกรงว่าจะถูกข่มขู่ตอบโต้จากเครือข่ายค้ามนุษย์

⁶ รัตตมาศ วิเศษสินธุ์. “การพัฒนาการดำเนินคดีค้ามนุษย์.” ดุษฎีนิพนธ์. คณะนิติศาสตร์.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567.

⁷ กรมประชาสัมพันธ์. สถิติการค้ามนุษย์ในไทย [Online], Available URL: <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/356207>, 2568 (ตุลาคม, 1).

⁸ สำนักข่าวไทยรัฐ. ไร่สาวขอหาค้ามนุษย์ หลังนำลูกวัย 12 ไร่ขายบริการให้ชายในหมู่บ้าน [Online], Available URL: <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2885109>, 2568 (ตุลาคม, 1).

⁹ จิราพร กาญจนศักดิ์. กฎหมายค้ามนุษย์และการคุ้มครองเหยื่อ. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2564.

ที่มักมีอิทธิพลกว้างขวางนอกจากความเปราะบางของผู้เสียหายแล้ว การบังคับใช้กฎหมายยังเป็นอีกมิติที่มีข้อจำกัด¹⁰

แม้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นบทลงโทษที่ไม่เหมาะสมหรือสมเหตุสมผลกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประเทศและระหว่างประเทศ อีกทั้งอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือทุจริตกับขบวนการค้ามนุษย์ดังกล่าว จนส่งผลทำให้กระบวนการยุติธรรมขาดความน่าเชื่อถือ และทำให้เครือข่ายหรือกระบวนการค้ามนุษย์ยิ่งทวีความรุนแรงและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเครือข่ายเหล่านี้มักมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับสูง ยิ่งส่งผลทำให้การปราบปรามกระบวนการค้ามนุษย์ทำได้ยากและเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซง กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ ณ ปัจจุบันจึงยังคงมีช่องโหว่บางประการที่ต้องมีการแก้ไขปรับปรุง ดังเช่นปัญหาต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโทษของผู้เตรียมการเพื่อกระทำผิดค้ามนุษย์
ตามมาตรา 8

สำหรับการกำหนดโทษของผู้เตรียมการเพื่อกระทำผิดค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 8 บัญญัติว่า ผู้ใดเตรียมเพื่อกระทำ ความผิด ตามมาตรา 6 ต้องระวางโทษหนึ่งในสามของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น การเตรียม การกระทำความผิด ตามมาตรา 6 เป็นการวางแผนเตรียมการล่วงหน้ารวมถึงการจัดหาอุปกรณ์ วางแผน เส้นทาง หรือดำเนินการในขั้นตอนก่อนที่จะเป็นความผิดสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของ ผู้กระทำความผิด อันส่งผลกระทบต่อระบบสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศหรือสร้างความเสียหาย ต่อประเทศ รวมไปถึงความเสียหายระหว่างประเทศอย่างมีอาจประเมินค่าได้ อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสังคม ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสูญเสียสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ว่าจะเป็นอิสระในการใช้ชีวิต ร่างกายและจิตใจ อันเป็นการลดทอนสิทธิของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากร อันทรงคุณค่าของประเทศนั้น ๆ¹¹ ในการพัฒนาศักยภาพประเทศของตน อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอย่างมหาศาล อย่างไรก็ตาม จากที่กล่าวมานี้กลับพบว่ากฎหมายได้กำหนด บทลงโทษสำหรับผู้เตรียมการกระทำความผิดค้ามนุษย์ตามมาตรา 8 ให้รับโทษเพียงหนึ่งในสาม ของโทษที่กำหนดไว้ในความผิดนั้น ๆ ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้เป็นประเด็นว่าการกำหนด

¹⁰สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์, คู่มือกฎหมายการป้องกันและปราบปรามการค้า มนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2564.

¹¹บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562.

ความผิดดังกล่าวนี้อาจไม่ได้สัดส่วนกับผลกระทบหรือความเสียหายที่ส่งผลต่อประเทศ¹² และอาจจะไม่ได้ทำให้ผู้ที่เตรียมกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ดังกล่าวไม่หวาดกลัวต่อบทลงโทษที่กฎหมายกำหนดไว้¹³ ซึ่งหากเทียบกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 219 ที่บัญญัติว่า ผู้ใดเตรียมเพื่อกระทำความผิดดังกล่าว ในมาตรา 217 หรือมาตรา 218 ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับพยายามกระทำความผิดนั้น ๆ โดยการพยายามกระทำความผิดดังกล่าวในประมวลกฎหมายอาญาจะมีบทกำหนดโทษไว้ในมาตรา 80 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า ผู้ใดพยายามกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น อันเป็นบทกำหนดโทษที่รุนแรง¹⁴ เมื่อเปรียบเทียบกับกรพยายามกระทำความผิด ตามมาตรา 8 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 จนทำให้ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวเกิดความขบขึงซึ่งใจในการคิดที่จะลงมือกระทำความผิดหรือเตรียมการในการกระทำความผิด ฉะนั้น เพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์เพื่อมิให้สร้างความเสียหายหรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตไม่ว่าจะเป็นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโทษของผู้สมคบเข้าขัดขวางไม่ให้การกระทำบรรลุผลตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง และวรรคสาม

มาตรา 9 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กำหนดให้ผู้ที่สมคบกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อกระทำความผิดตามมาตรา 6 ต้องรับโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ส่วนวรรคสามบัญญัติว่า หากการกระทำได้เริ่มลงมือไปแล้ว แต่ผู้สมคบบางรายเข้าขัดขวางจนทำให้ความผิดไม่บรรลุผลสำเร็จ ผู้สมคบที่ขัดขวางดังกล่าวยังคงต้องรับโทษตามวรรคหนึ่งเช่นเดิม แม้ว่าการขัดขวางนั้นจะช่วยยับยั้งหรือป้องกันไม่ให้เกิดการแสวงประโยชน์ตามรูปแบบของการค้ามนุษย์ก็ตาม บทบัญญัติลักษณะนี้ก่อให้เกิดปัญหาในทางหลักกฎหมายและนโยบายอาญา เพราะไม่เปิดโอกาสให้ผู้สมคบที่ “กลับใจ” หรือ “ช่วยยับยั้งความผิด” ได้รับการยกเว้นโทษหรือมีแรงจูงใจในการหยุดยั้งขบวนการค้ามนุษย์¹⁵ แตกต่างอย่างชัดเจนจากหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 82 ซึ่งยกเว้นโทษแก่ผู้ที่ยับยั้งการพยายามกระทำความผิดด้วยตนเองหรือแก้ไขให้ความผิดนั้นไม่บรรลุผล

¹²สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. อาชญากรรมข้ามชาติและการค้ามนุษย์. กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2560.

¹³ธนกร ศรีวรพงศ์. “ลักษณะของความรับผิดชอบในขั้นเตรียมการและปัญหาเชิงตีความ.” วารสารกฎหมายและสังคม 35, 2 (กรกฎาคม-กันยายน 2562): 42-48.

¹⁴คณพล จันทร์หอม. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิทยุชน, 2564.

¹⁵สิริลักษณ์ วงศ์ประสิทธิ์. ดำรงค์ ทองศรี. สุกัลยา ประจิดกร และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. “นโยบายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย.” *Journal of Roi Kaensarn Academ* 7, 5 (พฤษภาคม 2565): 417-418.

และยังสอดคล้องกับหลักของมาตรา 83 ว่าด้วยตัวการร่วมที่ให้อภัยโทษเฉพาะผู้ที่มีส่วนผลักดันให้ความผิดเกิดขึ้นจริง ไม่ใช่ผู้ที่พยายามยับยั้ง¹⁶

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญาให้ความสำคัญแก่ “การสำนึกผิดโดยสมัครใจ” และใช้เป็นกลไกสร้างแรงจูงใจในการหยุดยั้งการกระทำผิดก่อนที่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือสังคม ในทางกลับกัน มาตรา 9 วรรคสาม ของกฎหมายคุ้มครองผู้เสียหายกลับไม่รับรองหลักการดังกล่าว แม้ผู้สมคบจะเป็นผู้ทำให้การกระทำไม่บรรลุผลโดยตรงก็ตาม ซึ่งทำให้ผู้สมคบไม่สามารถใช้การขัดขวางเป็นเหตุยกเว้นความผิดหรือเป็นการลดโทษได้จริง ส่งผลให้ไม่มีแรงจูงใจเพียงพอที่จะระงับแผนการคุ้มครองผู้เสียหายในระยะท้าย และอาจปล่อยให้ขบวนการดำเนินไปจนความผิดสำเร็จ อันนำไปสู่ความเสียหายอย่างร้ายแรงทั้งในด้านสิทธิมนุษยชน เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น บทบัญญัติในมาตรา 9 วรรคหนึ่งและวรรคสามจึงมีลักษณะเป็นช่องโหว่ทางนโยบายอาญาที่อาจขัดต่อเจตนารมณ์ในการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง การคงโทษแก่ผู้สมคบที่พยายามขัดขวางไม่ให้เกิดการกระทำบรรลุผล อาจทำให้บทบัญญัติดังกล่าวไม่สามารถใช้เป็นแรงจูงใจในการ “ตัดไฟตั้งแต่ต้นลม” ได้ และทำให้ขบวนการคุ้มครองผู้เสียหายมีโอกาสดำเนินไปจนถึงขั้นแสวงประโยชน์สำเร็จมากขึ้น การพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัตินี้จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการยับยั้งอาชญากรรมคุ้มครองผู้เสียหายก่อนที่จะเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงในภายหลัง¹⁷

ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับการรับผิดของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

บิดามารดาหรือผู้ปกครอง หมายถึง บุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแล อุปการะ เลี้ยงดู คุ้มครอง และจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือทรัพย์สินของเด็กหรือผู้เยาว์ เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือผู้เยาว์นั้น ทั้งนี้ ตามมาตรา 52 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองผู้เสียหาย พ.ศ. 2551 กำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดฐานคุ้มครองผู้เสียหายโดยแบ่งระดับโทษตามอายุและความเปราะบางของผู้เสียหาย ตั้งแต่โทษขั้นต่ำสี่ปีในกรณีผู้เสียหายเป็นบุคคลทั่วไป ไปจนถึงโทษสูงสุดยี่สิบปีเมื่อผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบห้าปีหรือเป็นผู้พิการและผู้ที่มีความบกพร่องทางจิต ซึ่งสะท้อนความตั้งใจของกฎหมายที่ต้องการคุ้มครองเด็ก เยาวชน และกลุ่มเปราะบางอย่างเคร่งครัด¹⁸ จากบทบัญญัติมาตรา 52 ที่กำหนดโทษฐานคุ้มครองผู้เสียหาย โดยแบ่งระดับโทษตามลักษณะของผู้เสียหายและความร้ายแรงของการกระทำ ถือเป็นบทบัญญัติ

¹⁶นิชิริวัลย์ แชรด์นะ. “ปัญหากฎหมายของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการคุ้มครองผู้เสียหายโดยเฉพาะสตรีและเด็ก.” วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

¹⁷กรมการปกครอง. คู่มือการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองผู้เสียหาย ฉบับอธิบายกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562.

¹⁸สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. “แนวคิดการกำหนดโทษและปัญหาการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองผู้เสียหายในไทย.” วารสารกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 13, 2 (กรกฎาคม 2565): 100-103.

ที่มีความเคร่งครัดและมุ่งคุ้มครองสิทธิของเด็ก เยาวชน และผู้ที่อยู่ในภาวะเปราะบางเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม ประเด็นในเชิงกฎหมายและศีลธรรมคือการ “กำหนดโทษแก่บิดามารดา” หากเป็นผู้กระทำการที่เข้าข่ายความผิดฐานค้ามนุษย์ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสำคัญหลายประการ คือศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดโทษที่ต้องใช้หลักความเหมาะสมเข้ามาประยุกต์ใช้ อย่างไรก็ตาม แม้มาตรา 52 จะมีบทลงโทษรุนแรงขึ้นตามลักษณะผู้เสียหาย แต่กฎหมายกลับไม่กล่าวถึง “ความรับผิดชอบของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง” โดยเฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งมีหน้าที่ตามธรรมชาติและตามกฎหมายในการดูแล คุ้มครอง และอุปการะเลี้ยงดูผู้เสียหายโดยตรง ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติให้ระวางโทษเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปซึ่งเป็นผู้ที่กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ ยังคงมีความเหมาะสมหรือไม่ เพราะการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดโทษแก่บิดามารดานั้นย่อมขัดกับหลักความเสมอภาคต่อกฎหมายและหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวในกฎหมายอาญา อีกทั้งการกระทำในลักษณะดังกล่าวของบิดามารดาหรือผู้ปกครองย่อมยังขัดต่อศีลธรรมอันดี ไม่ว่าจะเป็นทั้งในแง่ของศีลธรรม จริยธรรม รวมไปถึงคุณธรรมภายในจิตใจของผู้เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรตามสมควรแก่อัธยาศัย เพราะถึงแม้บิดามารดาจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองที่ใกล้ชิดและคอยให้การอุปการะเลี้ยงดู แต่หากการกระทำมีลักษณะเอาไรต์เอาเปรียบ เช่น บังคับให้บุตรทำงานที่เข้าข่ายแรงงานทาส การบังคับค้าประเวณี หรือการหาผลประโยชน์จากความไร้ทางเลือกของบุตร สิ่งเหล่านี้ไม่อาจถือเป็นการใช้อำนาจโดยชอบได้ การไม่ได้กำหนดโทษอาจทำให้บิดามารดาซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดโดยตรง” หลุดพ้นจากความรับผิด ทั้งที่ผลกระทบต่อผู้เสียหายไม่ได้แตกต่างจากการถูกระทำโดยบุคคลอื่น อีกทั้งการยกเว้นโทษอาจเป็นการเปิดช่องว่างทางกฎหมายให้มีการนำไปใช้เป็นข้ออ้างหรือเกราะป้องกันในทางปฏิบัติ บิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายค้ามนุษย์อาจใช้สถานะความเป็นผู้ปกครองเป็นข้ออ้างเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดี อันจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่บรรลุผลในการปราบปรามปัญหาการค้ามนุษย์อย่างแท้จริง และยังคงลดทอนมาตรการเชิงป้องกันที่ควรมีความเข้มงวด

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว 3 ประเด็นปัญหาดังนี้

2.1 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโทษของผู้เตรียมการเพื่อกระทำความผิดค้ามนุษย์ ตามมาตรา 8

เดิม มาตรา 8 บัญญัติว่า “ผู้ใดเตรียมเพื่อกระทำความผิดตามมาตรา 6 ต้องระวางโทษหนึ่งในสามของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

เห็นควรแก้ไข เป็น

“ผู้ใดเตรียมเพื่อกระทำความผิดตามมาตรา 6 ให้ถือว่าเป็นการพยายามกระทำความผิดผู้นั้นต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

การแก้ไขมาตรา 8 เพื่อให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญาของไทยในมาตรา 219 ซึ่งว่าด้วยการเตรียมเพื่อกระทำความผิดร้ายแรง เช่น ความผิดตามมาตรา 217-218 ได้กำหนดให้การเตรียมต้องรับโทษในระดับเดียวกับการพยายาม เพราะถือว่าเป็นอันตรายต่อสังคมในระดับสูง การที่อาชญากรรมค้ำมนุษย์กลับกำหนดโทษผู้เตรียมเพียงหนึ่งในสามจึงเป็นช่องว่างที่ไม่สอดคล้องกันทั้งในเชิงโครงสร้างกฎหมายและในเชิงนโยบายสาธารณะ โดยใช้อัตราโทษของผู้พยายามตามมาตรา 80 มาปรับใช้ ทั้งนี้จะช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการสกัดกั้นเครือข่ายค้ำมนุษย์ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของแผนการกระทำผิด

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโทษของผู้สมคบเข้าขัดขวางไม่ให้การกระทำบรรลุผลตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง และวรรคสาม

เดิม มาตรา 9 บัญญัติว่า “ผู้ใดสมคบโดยการตกลงกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อกระทำความผิดตามมาตรา 6 ต้องระวางโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ถ้าผู้ที่สมคบกันกระทำความผิดคนหนึ่งคนใดได้ลงมือกระทำความผิดตามที่ผู้สมคบกันผู้ร่วมสมคบด้วยกันทุกคนต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นอีกกระทงหนึ่งด้วย

ในกรณีที่ความผิดได้กระทำถึงขั้นลงมือกระทำความผิด แต่เนื่องจากการเข้าขัดขวางของผู้สมคบ ทำให้การกระทำนั้นกระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล ผู้สมคบที่กระทำการขัดขวางนั้นต้องรับโทษตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่ง

ถ้าผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งกลับใจให้ความจริงแก่การสมคบต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ก่อนที่จะมีการกระทำความผิดตามที่ได้มีการสมคบกัน ศาลจะไม่ลงโทษหรือลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

เห็นควรแก้ไขวรรคสาม เป็น

“ในกรณีที่ความผิดได้กระทำถึงขั้นลงมือกระทำความผิด แต่เนื่องจากการเข้าขัดขวางของผู้สมคบ ทำให้การกระทำนั้นกระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล ผู้สมคบที่กระทำการขัดขวางนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ถ้าได้กระทำไปแล้วตามบทบัญญัติเป็นความผิดผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น ๆ”

การแก้ไขวรรคสามของมาตรา 9 นั้น เป็นการปรับปรุงบทบัญญัติให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักกฎหมายอาญาทั่วไปมากยิ่งขึ้น การกำหนดให้ผู้ขัดขวางไม่ต้องรับโทษในความผิดฐานสมคบจะทำให้บทกฎหมายสะท้อนเจตนารมณ์ของกฎหมายค้ำมนุษย์ที่มุ่งป้องกันผลอันตราย การแก้ไขวรรคสามจึงมิได้เป็นเพียงการลดโทษของบุคคลบางกลุ่ม หากแต่เป็นการปรับโครงสร้างให้กฎหมายค้ำมนุษย์สอดคล้องกับหลักการประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 82 และหลักสัดส่วนโทษ พร้อมทั้ง

เพิ่มประสิทธิผลในการคุ้มครองผู้เสียหายและลดความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรม การเปลี่ยนแปลงนี้ จึงเป็นแนวทางที่นำไปสู่ระบบกฎหมายที่ยุติธรรม เหมาะสม

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการรับผิดชอบของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

เดิม มาตรา 52 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดฐานค้ำมนุษย์ ต้องระวางโทษ จำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงสิบสองปีและปรับตั้งแต่สี่แสนบาทถึงหนึ่งล้านสองแสนบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ได้กระทำแก่บุคคลอายุเกินสิบห้าปี แต่ไม่ถึงสิบแปดปี ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หกแสนบาทถึงหนึ่งล้านห้าแสนบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ได้กระทำแก่บุคคลอายุไม่เกินสิบห้าปีหรือผู้มีกายพิการ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่แปดปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่แปดแสนบาทถึงสองล้านบาท”

เห็นควรเพิ่ม วรรคสี่ เป็น

“ถ้าผู้กระทำความผิดตามวรรคสองหรือวรรคสาม เป็นการกระทำความผิดตามมาตรา 6 (1) (2) และเป็นการกระทำของบุพการี ผู้ปกครองหรือผู้ใช้อำนาจปกครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้น ๆ หนึ่งในสาม”

การเพิ่มมาตรา 52 วรรคสี่ เป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายให้ครอบคลุมกรณีที่บุพการี ผู้ปกครอง หรือผู้ใช้อำนาจปกครองโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นผู้แสวงหาประโยชน์จากเด็กด้วยตนเอง อย่างในกรณีของพ่อแม่เอาลูกไปทำการค้าประเวณี โดยกำหนดให้ต้องรับโทษหนักขึ้นหนึ่งในสาม อันสะท้อนหลักว่าผู้ซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองเด็กกลับละเมิดหน้าที่ดังกล่าวย่อมมีความรับผิดชอบสูงกว่าบุคคลทั่วไป ขณะเดียวกัน การยกเว้นไม่ให้นำไปใช้กับกรณีการนำเด็กไปเป็นขอทานเพราะความยากจนเหลือทนทาน ตามมาตรา 52/1 วรรคท้าย แสดงถึงการคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนของโทษและบริบททางสังคม ส่งผลให้บทบัญญัตินี้ช่วยเสริมความสมบูรณ์ของระบบกฎหมาย คุ้มครองเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ และรักษา คุลยภาพระหว่างการลงโทษทางอาญากับหลักมนุษยธรรมและประโยชน์สูงสุดของเด็ก

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. **คู่มือการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ฉบับอธิบายกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ.**

กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562.

กรมประชาสัมพันธ์. **สถิติการค้ามนุษย์ในไทย** [Online], Available URL: <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/356207>, 2568 (ตุลาคม, 1).

คณพล จันทร์หอม. **คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 2.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564.

จิราพร กาญจนศักดิ์. **กฎหมายค้ามนุษย์และการคุ้มครองเหยื่อ.** กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2564.

จิราวรรณ วรรณโณ. “สิทธิผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ภายใต้กฎหมายไทย.” **วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์** 47, 2 (มิถุนายน 2561): 225.

นัตตมาศ วิเศษสินธุ์. “การพัฒนาการดำเนินคดีค้ามนุษย์.” **ดุญฎินิพนธ์. คณะนิติศาสตร์.** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567.

ชนกร ศรีวรวงศ์. “ลักษณะของความรับผิดชอบในขั้นเตรียมการและปัญหาเชิงตีความ.” **วารสารกฎหมายและสังคม** 35, 2 (กรกฎาคม-กันยายน 2562): 42-48.

นิชรีวัลย์ แชรต์นะ. “ปัญหากฎหมายของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก.” **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,** 2559.

บรรเจิด สิงคะเนติ. **หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562.

โสภิต ชีวะพานิชย์. “ปัญหาการตีความ การแสวงหาประโยชน์ ในความผิดฐานค้ามนุษย์กรณีกลุ่มผู้อพยพชาวโรฮิงญาในประเทศไทย.” **วารสารนิติสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** 9, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559): 87-88.

สำนักข่าวไทยรัฐ. **จับสาวขอหาค้ามนุษย์ หลังนำลูกวัย 12 เร่ขายบริการให้ชายในหมู่บ้าน**[Online], Available URL: <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2885109>, 2568 (ตุลาคม, 1).

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์. **คู่มือกฎหมายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม.** กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2564.

สิทธิพงศ์ ตัญญูพงศ์ปรัชญ์. “ความผิดฐานค้ามนุษย์ : ลักษณะความผิดและปัญหาความสอดคล้องกับพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก เพิ่มเติมอนุสัญญา

สหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้ง ในลักษณะองค์กร.” วารสารคูลพาท 65, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2561): 170.

สิริลักษณ์ วงศ์ประสิทธิ์, ดำรงค์ ทองศรี, สุกัลยา ประจิตร และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. “นโยบายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย.” *Journal of Roi Kaensarn Academ* 7, 5 (พฤษภาคม 2565): 417-418.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. “แนวคิดการกำหนดโทษและปัญหาการบังคับใช้กฎหมายค้ามนุษย์ในไทย.”

วารสารกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 13, 2 (กรกฎาคม 2565): 100-103.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. *อาชญากรรมข้ามชาติและการค้ามนุษย์*. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2560.